

**GUSTAV III:
FOLKETS GODS HÖR FOLKET TILL**
EN RAPPORT OM FÖRSÖKET MED AVGIFTER PÅ MUSEUM
OCH TILLGÅNGEN TILL KULTUR I STOCKHOLM

Emelie Kjellgren

2008.01.31

Öppna Stockholm är en partipolitiskt obunden organisation som arbetar för ett öppnare och mer tillgängligt Stockholm.

Hemsida: www.oppnastockholm.se

Mail: oppnastockholm@gmail.com

Telefon: 070 - 726 88 14

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Fri entré på de nationella museerna – en framgångssaga 4
2. Sammanfattning av rapporten 5
3. Ur ett bredare perspektiv 6
 - 3.1. Vad kostade reformen och vad innebar den? 6
 - 3.2. Varför är öppna museer viktigt? 7
 - 3.3. Drabbas de avgiftsbelagda museerna när vissa har fri entré? 7
 - 3.4. Hur har det gått för de avgiftsfria museerna i Danmark? 7
 - 3.5. Hur ser avgiftstrycket på museer ut i övriga Europa? 7
4. Vad har den borgerliga alliansens avgiftsförsök inneburit? 9
5. Men det är väl fortfarande gratis för barn och ungdomar? 11
6. Varför genomförde den borgerliga alliansen avgiftsförsöket? 12
7. Hur ser opinionen ut? 13

1. FRI ENTRÉ PÅ DE NATIONELLA MUSEERNA – EN FRAMGÅNGSSAGA

Vid årsskiftet 2004/2005 trädde en reform i kraft som innebar ökad tillgänglighet till vårt gemensamma kulturarv. Fri entré på alla Sveriges nationella museer blev en succé och museibesöken ökade kraftigt. Alla hade nu, nästan oavsett ekonomiska förutsättningar, möjligheten att gå på museum. Museerna blev en öppen plats där man tillsammans med andra kunde ta del av kunskap genom möten och samtal. Den nu större och bredare publiken ställde högre krav på museernas pedagogiska verksamhet och utställningar anpassades så att kunskapen på bästa sätt skulle kunna komma alla till del. Reformen, precis som arbetet på och kring museerna, gick i en och samma riktning – mot ett öppnare samhälle där alla kan vara delaktiga på lika villkor.

I och med den borgerliga alliansens valseger 2006 förändrades läget i Kultursverige och i vårt samhälle i stort. Redan vid årsskiftet 2006/2007 infördes ett avgiftsförsök på de nationella museerna och portarna till vårt kulturarv stängdes för en stor del av befolkningen.

Denna rapport redogör för resultaten av fri entré på museerna samt vad den borgerliga regeringens avgiftsförsök har inneburit.

Ett minskat avgiftstryck ger ett öppet samhälle där medborgarna har större chans att medverka och påverka.

2. SAMMANFATTNING AV RAPPORTEN

Reformen som gav fri entré på museerna kostade ca 96 miljoner kronor. Det motsvarar mindre än en 10 % ökning i förhållande till de anslag som redan gavs till museerna. Detta ökade antalet besök med 2,9 miljoner – det vill säga 159 %.

Fri entré gav fler förstagsbesökare, bredare publik och utveckling och förbättring av museernas verksamhet.

Museerna fungerar framförallt som en otroligt viktigt bildningsresurs för oss medborgare. De samlingar som finns på de statliga nationella museerna tillhör svenska folket. Den tillgången ska uppmuntras och möjliggöras, inte villkoras och begränsas.

I och med den borgerliga alliansens avgiftsförsök på museer går Sverige emot den internationella utvecklingen för öppna museer. Sverige riskerar att hamna i bakvattnet i den internationella utvecklingen för ett fritt kulturliv och en vital samhällsdebatt.

Avgiftstrycket på de museer som innan försöket hade fri entré ligger idag högt.

Framför allt har avgiftsförsöket inneburit att museilokalerna tömts på besökare. Sedan införandet vid årsskiftet 2006/2007 har besöken på de 19 statliga museerna minskat med ca 1,4 miljoner – en kraftig minskning om 39 % – jämfört med föregående år då museerna fortfarande var avgiftsfria. Marginalkostnaden per besökare har därmed stigit enormt, en liten besparing kostar oss väldigt mycket.

Det råder ingen tvekan om att de kraftigt minskade besöksantalet på de statliga museerna beror på Alliansens avgiftsförsök.

Barn och ungdomar påverkas i lika hög grad som vuxna av avgifterna eftersom deras besök kräver vuxnas närvaro.

Effekterna av alliansens skattesänkningar har främst gett mer valfrihet till de som redan har ekonomiska resurser, och avgiftsförsöket är ännu ett fördelningspolitiskt steg i fel riktning.

Tillgången till vårt gemensamma kulturarv villkoras idag och bara de som visar att de är betalningsdugliga har tillträde. Kulturpolitiken som tidigare haft yttrandefrihet, jämlikhet, mångfald, självständighet, kulturarv, bildning och internationalisering som mål förvrängs i Alliansens nyliberala program och syftar nu endast till att bevara föremål – ett enormt resursslöseri.

I en riksrepresentativ undersökning svarade 71 % att fri entré vid museerna bör behållas.

3. UR ETT BREDARE PERSPEKTIV

3.1. Vad kostade reformen och vad innebar den?

Reformen som gav fri entré på museerna kostade ca 96 miljoner kronor. Det motsvarar mindre än en 10 % ökning i förhållande till de anslag som redan gavs till museerna.

Den innebar att fri entré infördes på alla Sveriges nationella museer. För museerna med fri entré ökade antalet besök med 2,9 miljoner – vilket innebar en ökning med 159 %.

En ökning av anslagen med 10 % gav alltså en sökning av besökarantalet med 159 %. Omvänt så kom den 10 % besparingen i och med avgiftsförsöket att innebära en minskning av besökarantalet med 39 %.

I en debattartikel i DN (2006-09-30) skriver 21 museichefer om vinsterna med öppna museum. De nämner bland annat en större och bredare publik som uppmuntrat dem att höja kvaliteten genom skapandet av mer välkomnande och bättre fungerande miljöer och framtagandet av ny information och en mer utvecklad pedagogisk verksamhet. Museiverksamheten har utmanats att förändras och bli en del av det moderna samhället. Förutsättningen för denna förändring har varit det sänkta avgiftstrycket för besökarna.

Museipublikens sammansättning förändrades avsevärt i och med de slojade entréavgifterna. Hela 58 % av besökarna var, enligt Statens kulturråds undersökning, förstagångsbesökare.¹ Besökare som tidigare avstått att besöka de museer där undersökningen utfördes. Många museer vittnade dessutom om ett ökat antal besökare med låg utbildningsbakgrund, såväl som ett ökat antal barn- och ungdomsgrupper, fler besökare i grupp från skolor och förskolor, fler äldre besökare och ett ökat antal besökare ifrån resten av landet.

År 2005 var 4 av 5 museibesökare positiva till fri entré. I Kulturrådets undersökning uppgav 46 % av besökarna att de i och med den fria entrén skulle besöka museum betydligt oftare. 36 % uppgav att de skulle göra museibesök något oftare. Endast 14 % av besökarna menade att den fria entrén inte skulle påverka deras besöksfrekvens.

Den stora publiken och dess sammansättning ställde nya krav på museerna och deras kunskapsförmedling vilket gjorde att fler museipedagoger anställdes. Många museer tog dessutom fram nya vägledningar, pedagogiska program och informationsmaterial.

¹ Statens kulturråd, *Fri entré till museer – en utvärdering av frientréreformerna* (Stockholm 2006).

3.2. Varför är öppna museer viktigt?

Museerna fungerar framförallt som en otroligt viktigt bildningsresurs för oss medborgare. Precis som offentliga arkiv och bibliotek är museernas uppgift att samla och visa vårt materiella kulturarv. Skillnaden är nu att man tvingas betala för att ta del av de samlingar som finns på museum medan offentliga arkiv och bibliotek fortfarande är avgiftsfria.

De samlingar som finns på de statliga nationella museerna tillhör svenska folket. De ska finnas där för oss och därför borde det vara självklart att vi bereds tillgång till dem. Den tillgången ska uppmuntras och möjliggöras, inte villkoras och begränsas.

3.3. Drabbas de avgiftsbelagda museerna när vissa har fri entré?

Fri entré på de nationella museerna visade sig öka intresset för museibesök generellt. De icke-nationella museerna, som tyvärr förblev avgiftsbelagda, fick även de ta del av de positiva effekterna som avgiftsslopandet på de andra museerna innebar.

På Vasamuseet, ett av de icke-nationella museerna, märktes stor skillnad i besökarantal. År 2006 var i detta avseende det bästa året någonsin för museet med 973 722 besökare – en ökning med 9 % jämfört med året före.

Tekniska museet, ett annat av de icke-nationella museerna, slog även det besöksrekord 2006 med 187 258 besökare – en ökning med 14 % jämfört med föregående år.

Slopande av avgifter innebar alltså ett ökat intresse för museer och för kultur. En stor publik tog steget in till utställningar där man gavs möjlighet att uppleva delar av sitt kulturarv – se, höra och känna på det. Där kunde man även samlas till samtal om upplevelserna. Museerna blev ett öppet rum för aktivt deltagande. Eftersom detta är en förutsättning för ett öppet och demokratiskt samhälle skulle ett minskat avgiftstryck på alla museum naturligtvis vara det bästa för alla människor.

3.4. Hur har det gått för de avgiftsfria museerna i Danmark?

Sedan entréavgiften slopades på Statens museum for kunst i Köpenhamn har besökarantalet ökat med 57 % jämfört med 2005 (sista året med avgiftstryck).

Nationalmuseet hade 743 636 besökare under det första året med fri entré – en ökning med 28 %.²

Ett sänkt avgiftstryck har visat sig vara en framgång även utanför Sveriges gränser.

3.5. Hur ser avgiftstrycket på museer ut i övriga Europa?

² Dagens Nyheter, 2007-01-09.

Statens kulturråd har konstaterat att det finns en internationell trend för avgiftsfria museibesök.³

Det fria inträdet motiveras internationellt med att man vill bredda sin publik: alla, oberoende av klasstillhörighet och etnisk bakgrund, ska ha möjlighet att besöka museerna. Dessutom är den rådande uppfattningen att avgiftsfria museum är en förutsättning för en utveckling i riktning mot en öppnare museikultur där museerna blir offentliga rum.

Enligt samma rapport har fri entré på museerna därmed blivit allt vanligare i Europa. I och med den borgerliga alliansens avgiftförsök på museer går alltså Sverige emot den internationella utvecklingen för öppna museer. Sverige riskerar att hamna i bakvattnet i den internationella utvecklingen för ett fritt kulturliv och en vital samhällsdebatt.

³ Statens kulturråd, *Fri entré till museer – en utvärdering av frientréreformen* (Stockholm 2006).

4. VAD HAR DEN BORGERLIGA ALLIANSENS AVGIFTSFÖRSÖK INNEBURIT?

Avgiftsförsöket innebar att man införde inträdesavgifter på de museer som tidigare haft fri entré. På samma gång drog man tillbaka 60 miljoner kronor av de anslag som museerna tidigare fått och använt till att erbjuda alla möjlighet att besöka dem. Museicheferna själva beräknade att avgiftsförsöket skulle leda till ökade kostnader för att anpassa lokalerna och införa kassahantering. De indragna medlen förutsågs leda till att museerna skulle tvingas till nedskärningar inom personal och minskade öppettider.⁴

Avgiftstrycket på de museer som innan försöket hade fri entré ligger idag högt. Följande museum har i och med försöket belagts med entréavgift:

Arkitekturmuseet	50 kr
Armémuseum	40 kr
Etnografiska museet	60 kr
Hallwylska palatset	40 kr, 50 kr för guidad visning
Historiska museet	50 kr, 40 kr för studerande och pensionärer
Moderna museet	80 kr, 60 för studerande, pensionärer och arbetslösa
Medelhavsmuseet	60 kr
Musikmuseet	40 kr, 20 kr för studerande, arbetslösa och medföljande till barn och funktionshindrade
Myntkabinettet	50 kr, 30 kr för studerande, pensionärer och värnpliktiga
Nationalmuseum	80 kr, 60 kr för studerande och pensionärer
Naturhistoriska riksmuseet	50 kr, 40 kr för studerande och pensionärer
Nordiska museet	60 kr
Sjöhistoriska museet	50 kr, 30 kr för studerande och pensionärer
Östasiatiska museet	60 kr
Flygvapenmuseet i Linköping	40 kr, 30 kr för studerande och pensionärer
Marinmuseum i Karlskrona	50 kr, 40 kr för pensionärer, 35 kr för studerande
Världskulturmuseet i Göteborg	40 kr
Livrustkammaren	50 kr

Framför allt har avgiftsförsöket inneburit att museilokalerna tömts på besökare. Sedan införandet vid årsskiftet 2006/2007 har besöken på de 19 statliga museerna minskat med ca 1,4

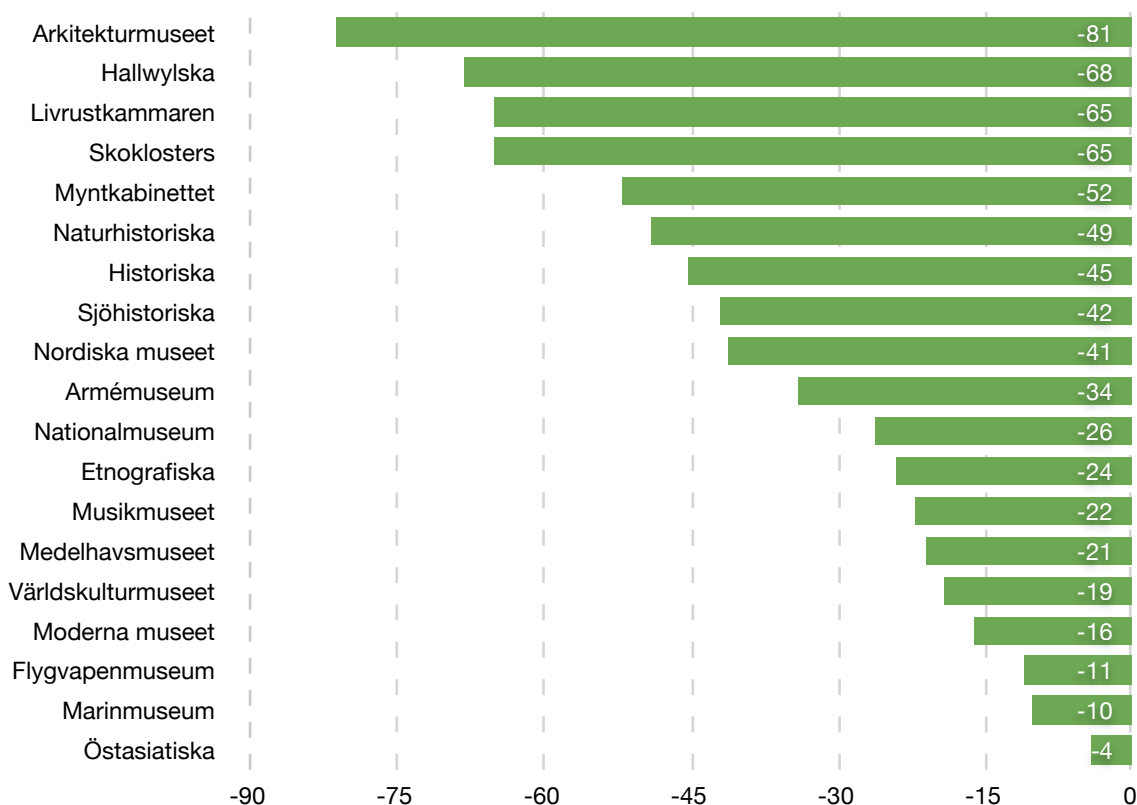
⁴ Dagens Nyheter, 2006-09-30.

miljoner – en kraftig minskning om 39 % – jämfört med föregående år då museerna fortfarande var avgiftsfria.⁵ Marginalkostnaden per besökare har därmed stigit enormt, en liten besparing kostar oss väldigt mycket.

Redan första kvartalet 2007 sjönk publiksiffrorna med 40 %, vilket innebär att publiksiffrorna inte visar några tecken på att återvända till de nivåer som nåddes när museerna hade fri entré.⁶ Besökare har lämnat de museer de tidigare strömmade till, och saknar möjlighet att återvända så länge avgiftsförsöket pågår.

Under den första månaden efter att avgiftsförsöket startat tappade Hallwylska museet två tredjedelar av sina besökare. Statens museer, en grupp museer där Etnografiska-, Östasiatiska-, Medelhavs- och Världskulturmuseet ingår, tappade mellan 20 och 30 % av besökarna. Historiska tappade, under samma tidsperiod, över hälften av sin publik.⁷

Så här såg besökstappet ut för några enskilda museerna år 2007, jämfört med år 2006:

Det råder ingen tvekan om att de kraftigt minskade besöksantalet på de statliga museerna beror på Alliansens avgiftsförsök.

⁵ Statens kulturråd, *Besökutveckling för museum*, Dnr KUR 2007/28, 2007-10-12.

⁶ Ibid

⁷ Svenska Dagbladet, 2007-01-31.

5. MEN DET ÄR VÄL FORTFARANDE GRATIS FÖR BARN OCH UNGDOMAR?

Ja, barn och ungdomar upp till 19 år kan fortfarande gå på museum utan att behöva betala entréavgift men de påverkas negativt av avgiftsförsöket.

Barn kan naturligtvis inte ta sig till museerna själva utan behöver vuxna som tar med dem dit. Barn klarar inte själva av att rent fysiskt ta sig dit, väl där läsa skyltarna eller sortera informationen och lära sig något. De vuxna behövs även för att barnen ska kunna tala om sina upplevelser på plats. Även ungdomar lär sig mer av det de upplever om de samtalar om det med äldre personer med andra referensramar och kunskaper.

Många föräldrar saknar ekonomiska möjligheter att ta med sina barn till museum när det i många fall kostar upp mot 100 kronor per vuxen och besök. För en trebarnsfamilj som bor i Huddinge och åker kommunalt in till city för att besöka Moderna museet kostar utflykten upp emot 500 kr.⁸ Långt mer än vad en familj som försörjs av låginkomsttagare har möjlighet att planera in i sin budget.

När skolklasser och förskolegrupper ska besöka museum tvingas de vuxna som leder barnen att betala inträde. För skolor och förskolor med små ekonomiska marginaler blir museibesök snabbt en stor budgetpost.

Kulturministern Lena Adelsohn Liljeroth, som inte har några planer på att avsluta avgiftsförsöket, brukar i media framhäva det positiva i att barn och ungdomar har fortfarande möjlighet att gå "gratis" på museer. I en tidningsintervju hävdar hon t.ex. att det är "en huvuduppgift för kulturpolitiken att säkra våra barns och ungas rätt till kultur. Barn som känner sig hemma i sin kultur utvecklar en förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor."

Det är naturligtvis paradoxalt att lansera ett avgiftsförsök genom att trycka på det positiva i att vissa inte drabbas. Dessutom är detta lögn – det finns inget positivt för unga att hämta ur avgiftsförsöket. Barn och ungdomar påverkas i lika hög grad som vuxna av avgifterna eftersom deras besök kräver vuxnas närvaro. De påverkas i lika hög grad som vuxna av att nekas tillgång till kultur. I ljuset av detta framstår Adelsohn Liljeroths vurmande för ungdomars kulturtillgång som en läpparnas bekännelse, inför kamerorna vinkar hon in dem med ena handen medan hon med andra handen stänger dörren till museerna.

⁸ Beräkningen är gjord med de priser som anges på Moderna museets och SL:s hemsidor.

6. VARFÖR GENOMFÖRDE DEN BORGERLIGA ALLIANSEN AVGIFTSFÖRSÖKET?

Det är framförallt kulturministern, Lena Adelsohn Liljeroth, som har uttalat sig i frågan om Alliansregeringens avgiftsförsök. Ett av de främsta skälen, enligt kulturministern, till att försöka med avgifter på museibesök låg i deras prioritering av att sänka skatterna så att ”folk själva avgöra vad de vill använda pengarna till”⁹.

Dock förefaller hennes argument genomskinligt i ljuset av de riksomfattande enkäter som hänvisas till ovan. Det finns en tydlig vilja att finansiera den gemensamma tillgången till vårt kulturarv på ett kollektivt vis, genom skattsedeln. Effekterna av alliansens skattesänkningar har främst gett mer valfrihet till de som redan har, och avgiftsförsöket är ännu ett fördelningspolitiskt steg i fel riktning.

I ett annat uttalande säger kulturministern att "[s]tatens ansvar är främst att se till att kulturarvet bevaras för framtida generationer. Det är en enkel prioritering att snarare säkra omhändertagandet av värdefulla föremål än att låta vuxna få betrakta dessa 'gratis'.”¹⁰

Även här faller Adelsohn Liljeroths argument, det finns ingen motsättning i att bevara och betrakta vårt kulturarv. Våra museer kostar väldigt mycket pengar – men museer är något vi är överens om att vi vill ha. Inträdesavgifterna under avgiftsförsöket finansierar inte hela kostnaden för museerna: den största delen av kostnaden täcks fortfarande av skatteintäkter. Med ett ökat anslag på endast 10 % kan alla få tillgång till vårt kulturarv och som opinionssiffrorna visar finns en vilja att finansiera hela kostnaden för museerna kollektivt.

Det hela är en ideologisk fråga; den borgerliga regeringen vill inte att alla ska ha möjlighet att besöka museum och ”betrakta [...] ’gratis’”. Enligt dem skall tillgången till vårt gemensamma kulturarv villkoras och bara de som visar att de är betalningsdugliga ska få tillträde. Kulturpolitiken som tidigare haft yttrandefrihet, jämlikhet, mångfald, självständighet, kulturarv, bildning och internationalisering som mål förvrängs i Alliansens nyliberala program och syftar nu endast till att bevara föremål – ett enormt resursslöseri.

Avgiftsförsöket stänger dörrarna till museerna; till demokratisk folkbildning, till tidigare offentliga rum, till samtal, utveckling och gemenskap. Under avgiftsförsöket förvandlas vi från medborgare till konsumenter. Och de som inte har råd att konsumera lämnas utan möjlighet att ta del av det som tillhör oss alla.

Vad är kostnaden för att en hel generation växer upp utan ha tillgång till kultur?

⁹ Dagens Nyheter, 2007-02-22.

¹⁰ Dagens Nyheter, 2007-01-17.

7. HUR SER OPINIONEN UT?

Fyra av fem tillfrågade museibesökare (2006) var positiva till den fria entrén. 46 % av besökarna uppgav att de den fria entrén betyder att de betydligt oftare kommer att gå på museer. 36 % uppgav att de något oftare kommer besöka museer.

En undersökning av stockholmarnas inställning till fria entréer visar att 65 % tycker att gratis inträde har betydelse då man bestämmer sig för att besöka ett museum. 58 % tycker att det är bra med fria entréer, medan endast 15 % tycker det är dåligt.

I en riksrepresentativ undersökning svarade 71 % att fri entré vid museerna bör behållas, 22 % tycker att den inte ska behållas medan 7 % är tveksamma eller vet inte.¹¹

33 000 personer skrev på ABF:s upprop för fria museer.

¹¹ Statens kulturråd, *Besökutveckling för museum*, Dnr KUR 2007/28, 2007-10-12.